

Jan Doroszczak
Wyższa Szkoła Humanistyczna
Towarzystwa Wiedzy Powszechnej
w Szczecinie

EGZEKUCJA, A HUMANITARNE JEJ WYKONANIE

Wprowadzenie

Przez tysiące lat egzekucja była widowiskiem, którym cieszyła się publiczność, a osoby poszkodowane działaniem skazanego zaspokajały swoje poczucie sprawiedliwości. Pomysłowość ludzi w sposobach zadawania bólu i cierpienia skazanemu, wydaje się, nie miała ograniczeń. Przez wiele stuleci, w zasadzie nie istniało coś takiego, jak spór o zasadność stosowania kary śmierci jako takiej.

W tym czasie głównym jej uzasadnieniem była skuteczność w zachowaniu ustanowionego porządku i zasad współżycia społecznego. Jednak począwszy od wieku XVIII, a szczególnie po II Wojnie Światowej, prawo ulega ciągłej humanitaryzacji, czego jednym z przejawów jest dążenie do całkowitego zniesienia kary śmierci. Większość abolicjonistów odrzuca ten rodzaj kary jako godzący w godność człowieka, okrutny i nieludzki. Jednocześnie wiele autorytetów opiniotwórczych i organizacji wypowiadających się w obronie życia, wyraża się z aprobatą dla możliwości przerwania życia dziecka nienarodzonego, praktycznie na każdym jego etapie lub możliwości przerwania życia osób chorych i cierpiących. Warto, zatem zastanowić się nad zagadnieniem humanitaryzmu w odniesieniu do kary głównej wskazując jakimi metodami w obecnych czasach wykonywane są egzekucje i w jaki sposób odbierane jest życie ludzkie podczas zabiegu aborcji i eutanazji.

Założenia metodologiczne

Celem prezentowanego artykułu jest dokonanie analizy aktualnie obowiązujących przepisów prawa międzynarodowego odnoszących się do możliwości stosowania kary głównej w krajowych systemach prawnych, historycznych i aktualnie obowiązujących metod wykonywania egzekucji oraz próba udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy metody wykonania kary głównej mogą być uznane za humanitarne?

Temat ten zostanie poruszony w oparciu o badania zawarte w dostępnej literaturze przedmiotu. Na samym początku zostaną przedstawione podstawy prawne obowiązujące w prawie międzynarodowym w zakresie stosowania kary głównej. Następnie scharakteryzowane zostaną aktualnie stosowane metody jej wykonywania, zostaną również wskazane historyczne metody realizacji egzekucji. Dalej nastąpi krótkie omówienie metod stosowanych w aborcji i dozwolonej eutanazji oraz ich porównanie z niektórymi metodami wykonywanych egzekucji. Uwieńczeniem opracowania będzie jego podsumowanie, w którym zostaną przedstawione wnioski.

Charakteryzując metodologię badań zawartych poniżej, można stwierdzić, że wybraną metodą badawczą jest przegląd i analiza literatury. W związku z tym, narzędziami wykorzystanymi do badań są publikacje z zakresu literatury przedmiotu i regulacje prawne.

W ramach przedmiotowego opracowania wysunięto następujące hipotezy:

- 1) niektóre z obecnie stosowanych metod egzekucji można uznać za humanitarne;
- 2) niektóre z obecnie stosowanych metod wykonania egzekucji nie są mniej humanitarne niż metody stosowane w aborcji i dozwolonej eutanazji.

Podstawy prawne

Tom Sorell z Global Ethics Centre w Birmingham stwierdził, że kara śmierci może być humanitarna, jeśli jest ograniczona do bardzo poważnych przestępstw, a wyrok i jego wykonanie są zgodne z obowiązującą procedurą prawną. Niewątpliwie państwa, które skazują przestępców na śmierć, powinny uczynić wszystko, aby wymierzanie i wykonanie tej kary było tak sprawiedliwym i humanitarnym, jak to tylko możliwe. Należy przez to odmówić jej wykonania w przypadku braku odpowiednich procedur, wykwalifikowanego personelu i niezbędnego sprzętu. Oznacza to również zapewnienie silnej ochrony prawnej: instytucjonalne domniemanie powinno zakładać, że kara śmierci może być stosowana tylko w wyjątkowych i uzasadnionych okolicznościach, zgodnie z obowiązującą litera prawa. Oznacza to również, że osoby uprawnione powinny stosować prawo łaski w przypadkach, gdy istnieją jakiegokolwiek wątpliwości, co do sprawstwa, okoliczności popełnienia czy warunków i właściwości osobistych sprawcy czynu, przemawiających na jego korzyść. Ale czy zachowanie powyższych warunków pozwala stwierdzić czy kara śmierci jest lub nie jest humanitarna? Nie ma wątpliwości, że stosowanie najwyższego wymiaru kary musi być zgodne uregulowaniami prawa międzynarodowego i krajowego. Warto jednak zwrócić uwagę, że normy międzynarodowe odnoszące się do zagadnienia kary śmierci, są silnie nacechowane zasadami humanizmu i aprobaty wobec pojedynczego człowieka, który ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, bez względu na to, jak okrutnych zbrodni się dopuścił, przenosząc niejako odpowiedzialność za jego działania na ogół społeczeństwa¹.

¹ L. Bosek, M. Safjan, Konstytucja RP. Komentarz, wyd. 1, tom 1, rok: Warszawa 2016, s. 432.

Kwestie kary śmierci reguluje cały szereg dokumentów międzynarodowych, w tym: Konwencje Genewskie z 12 sierpnia 1949 roku, które zawierają gwarancje dotyczące stosowania kary śmierci w konfliktach zbrojnych; Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 roku, w tym Protokół numer 6 z 28 kwietnia 1983 roku, dotyczący zniesienia kary śmierci w czasie pokoju; Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z 16 grudnia 1966 roku; Gwarancje ochrony praw osób skazanych na karę śmierci (przyjęte przez Radę Gospodarczą i Społeczną ONZ w 1984 roku), które zawierają najważniejsze ograniczenia i gwarancje związane z wykonywaniem kary śmierci; Wzorcowe reguły minimalne ONZ z dnia 29 listopada 1985 roku, dotyczące wymiaru sprawiedliwości wobec nieletnich – tak zwane Reguły Pełkińskie. Powyższe normy mają na celu ograniczenie, a w przyszłości całkowite wyeliminowanie stosowania kary śmierci. Środki gwarantujące ochronę praw osób skazanych na śmierć zostały zawarte w rezolucji numer 1984/50 Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ z dnia 25 maja 1984 roku i brzmią one w sposób następujący²:

1. W krajach, które nie zniosły kary śmierci, kara śmierci może być nakładana tylko za najpoważniejsze przestępstwa i pod warunkiem, że jest ona ograniczona do przestępstw umyślnych, które kończą się śmiercią lub mają inne niezwykle poważne konsekwencje.
2. Kara śmierci może być orzeczona tylko zgodnie z normami prawnymi obowiązującymi w chwili popełnienia przestępstwa, przy czym, jeżeli po popełnieniu przestępstwa nastąpiły zmiany w przepisach, zakładające łagodniejsze kary, należy je również zastosować wobec sprawcy, który popełnił przestępstwo.
3. Karze śmierci nie podlega przestępstwo popełnione przez osoby, które w chwili popełnienia przestępstwa nie ukończyły 18 lat; w równym stopniu kara śmierci nie powinna być wykonywana na kobietach w ciąży, kobietach, które niedawno zostały matkami, ani na tych, które postradały zmysły.
4. Kara śmierci może być orzeczona tylko wtedy, gdy wina osoby oskarżonej o popełnienie przestępstwa została ustalona na podstawie jasnych i przekonujących dowodów, które nie pozostawiają miejsca na inną interpretację faktów.
5. Kara śmierci może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd po zakończeniu rozprawy, na której zapewnione są wszelkie możliwe gwarancje rzetelnego procesu, co najmniej odpowiadające tym, o których mowa w artykule 14. Międzynarodowego Paktu o prawach obywatelskich i politycznych, w tym o prawie każdej osoby podejrzanej lub oskarżonej o popełnienie przestępstwa, za które może zostać orzeczona kara śmierci, do odpowiedniej pomocy prawnej na wszystkich etapach postępowania.
6. Każdy skazany na śmierć ma prawo odwołać się do sądu wyższej instancji i należy podjąć kroki, aby takie odwołanie stało się obowiązkowe.

² Rezolucja numer 50 Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ z dnia 25 maja 1984 roku.

7. Każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ulaskawienie lub złagodzenie kary; ulaskawienia lub złagodzenia kary można udzielić we wszystkich przypadkach kary śmierci.
8. Wyrok śmierci nie może być wykonany do czasu rozpatrzenia wniosku o ulaskawienie przez właściwe organy lub do zakończenia innych procedur odwoławczych i innych czynności związanych z ulaskawieniem lub zmianą kary.
9. W przypadku wykonywania kary śmierci procedura ta powinna być przeprowadzona w taki sposób, aby spowodować jak najmniej cierpienia.

Istotną gwarancją ochrony praw osób zagrożonych skazaniem na tę karę jest zapis art. 11 Europejskiej konwencji o ekstradycji z 13 grudnia 1957 roku, który stanowi, że: *Jeżeli przestępstwo, w związku, z którym żąda się wydania, jest według ustawodawstwa Strony wzywającej zagrożone karą śmierci, a taka kara nie jest przewidziana za nie przez ustawodawstwo Strony wezwanej lub nie jest tam zwyczajowo wykonywana, można odmówić wydania, chyba, że Strona wzywająca zagwarantuje w sposób uznany przez Stronę wezwaną za wystarczający, że kara śmierci nie zostanie wykonana*³. Humanitarne podejście społeczności międzynarodowej do stosowania kary śmierci znajduje swoje odzwierciedlenie przede wszystkim w postanowieniach Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych, zgodnie, z którym każda istota ludzka ma przyrodzone prawo do życia. Prawo to powinno być chronione przez ustawę. Nikt nie może być samowolnie pozbawiony życia. W krajach, w których kara śmierci nie została zniesiona, wyrok śmierci może być wydany jedynie za najcięższe zbrodnie, zgodnie z ustawą, która obowiązywała w chwili popełnienia zbrodni i nie narusza postanowień niniejszego Paktu i Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa⁴. *Kara ta może być wykonana tylko na podstawie prawomocnego wyroku wydanego przez właściwy sąd. W przypadku, gdy pozbawienie życia stanowi zbrodnię ludobójstwa, jest oczywiste, że żadne postanowienie niniejszego artykułu nie upoważnia żadnego Państwa-Strony niniejszego Paktu do uchylecia się w jakikolwiek sposób od zobowiązań przyjętych przez nie na podstawie postanowień Konwencji o zapobieganiu i karaniu zbrodni ludobójstwa*⁵. A ponad to: *Każdy skazany na śmierć ma prawo ubiegać się o ulaskawienie lub zmianę kary. Amnestia, ulaskawienie lub zamiana kary śmierci mogą być zastosowane we wszystkich przypadkach. Wyrok śmierci nie będzie wydany w odniesieniu do przestępstw popełnionych przez osoby w wieku poniżej 18 lat i nie będzie wykonywany w stosunku do kobiet ciężarnych*⁶.

Powyższe przepisy prawa wypracowane przez ONZ są wiążącymi dla wszystkich cywilizowanych krajów świata, które stosują karę śmierci. Są niejako wyznacznikiem ludzkiego traktowania osób skazanych na karę główną, w krajach, w których ten rodzaj kary nadal funkcjonuje. Wszystkie kraje Europy, poza Białorusią i Rosją, wycofały ze swojego

³ Europejskiej Konwencji o ekstradycji z 13 grudnia 1957 roku, Dz.U.1994.70.307.

⁴ Konwencja ONZ z dnia 9 grudnia 1948 roku w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, Dz.U. 1952.36.325.

⁵ Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 roku, Dz.U. z 1977 r. nr 38, poz. 167 ze zm.

⁶ Ibidem.

systemu prawnego karę śmierci. Polska ratyfikowała w dniu 19 stycznia 1993 roku Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Następnie, 30 października 2000 roku, Protokół 6 stanowiący jej rozszerzenie, w którym zakazano stosowania kary śmierci (z wyłączeniem czasu wojny), a w dniu 23 maja 2014 roku Protokół 13 całkowicie zakazujący stosowania kary śmierci. Jednak znaczna część krajów na świecie, w tym kraje powszechnie uznawane za demokratyczne stosują karę śmierci w tym USA i Japonia. Należy przez to rozumieć, że zachowanie i przestrzeganie postanowień prawa międzynarodowego i zgodnego z nim prawa krajowego nie narusza zasady humanitaryzmu wobec osób skazanych na najwyższy wymiar kary. A co za tym idzie, z punktu widzenia prawa, sam fakt stosowania kary śmierci nie narusza podstawowych praw i wolności człowieka.

Metody wykonania egzekucji

Aby kontynuować rozważania na temat humanitarnego wykonania kary śmierci, zasadnym jest wskazać, jakie stosowane są obecnie metody wykonania tego rodzaju kary na świecie. Przy czym należy podkreślić, że każdy ze wskazanych poniżej sposobów posiada swoje odmiany i niuanse, które z pozoru nie ważne, a jednak odgrywają znaczącą rolę dla osiągnięcia pożądanego efektu końcowego.

Obecnie na świecie najczęściej stosuje się 6 różnych rodzajów wykonania kary śmierci: rozstrzelanie, powieszenie, ścięcie, ukamieniowanie, krzesło elektryczne, zagazowanie, śmiertelny zastrzyk.

Rozstrzelanie, choć najczęściej kojarzy się z wojną i zbrodniami wojskowymi, to wykonanie wyroku śmierć przed plutonem egzekucyjny jest dość powszechnie stosowaną metodą egzekucji, a w ostatnim czasie zostało ponownie przyjęte przez stan Utah (USA), jako wykonanie zastępcze. Wyrok wykonuje się przy użyciu ręcznej broni palnej przed plutonem egzekucyjnym. Liczebność plutonu egzekucyjnego, w zależności od sytuacji może być różna, ale zwykle wynosi od 4 do 12 osób. Często procedura przewiduje, iż część strzelców wyposażona jest w ślepa amunicję, co stanowi element psychologiczny wspierający egzekutorów. Skazany może mieć zasłonięte oczy lub całą głowę. Procedurę wykonania kary śmierci przez rozstrzelanie stosuje Korea Północna i Białoruś. Jest ona przewidziana przez prawo Federacji Rosyjskiej i wiele innych krajów. W USA rozstrzelanie jest najczęściej metodą zastępczego wykonania kary śmierci, która w zależności od uregulowań prawnych może być stosowana w przypadku braku możliwości wykonania śmiertelnego zastrzyku lub z wyboru skazanego. Jedynie stan Oklahoma utrzymuje rozstrzelanie jako sposób zasadniczy egzekucji. W szczególny sposób ta metoda była stosowana do niedawna w Chinach, gdzie pojedynczy, śmiertelny strzał oddawany był w tył głowy skazanego z bliskiej odległości, a sama egzekucja mogła być wykonywana publicznie. Obecnie, pod naciskiem opinii międzynarodowej, Chiny stosują metodę śmiertelnego zastrzyku, jednak prawo nadal przewiduje wykonanie kary śmierci przez rozstrzelanie. Jak wskazują badania przeprowadzone w USA nad tym sposobem wykonania egzekucji, śmierć skazanego, określana przez ustanie pracy serca następuje po kilku, do kilkunastu sekund po śmiertelnym

strzale. Ten rodzaj wykonania egzekucji powszechnie uważany jest za jeden z najbardziej humanitarnych, a w przeszłości uważany był za jeden z najbardziej honorowych sposobów uśmiercania skazanego.

Powieszenie polega na uduszeniu skazanego zaciskającą się pętlą pod wpływem jego ciężaru ciała. Ten rodzaj egzekucji był znany od wieków i jest stosowany do dnia dzisiejszego. Podczas procesów norymberskich 12 czołowych przywódców III Rzeszy zostało skazanych na śmierć przez powieszenie. Obecnie kilkanaście krajów stosuje powieszenie jako jedyny lub jeden z kilku rodzajów egzekucji i jest ono najbardziej rozpowszechnioną formą wykonania kary śmierci na świecie. Jej wykonanie polega na wciągnięciu skazanego na pewną wysokość za pomocą liny z pętlą zawiązaną na jego szyi lub otwarcia pod nim zapadni w wyniku czego na szyi zaciska się pętla liny przywiązanej wyżej na stałe. Czasem skazany ustawiany jest na podwyższeniu, które jest w odpowiednim momencie podcinane spod jego stóp. Bardzo często do wykonania egzekucji przez powieszenie wznoszone są specjalne konstrukcje zwane szubienicami. Przy tej metodzie, śmierć skazańca następuje powoli i w dużych cierpieniach. Dlatego metoda ta została zmodyfikowana w taki sposób, aby ciężar opadającego ciała powodował przerwanie rdzenia kręgowego między drugim, a trzecim kręgiem szyjnym, co powoduje natychmiastową utratę świadomości skazanego, jednak jego serce może pracować jeszcze przez kilkanaście minut. Prostota tego sposobu wykonania egzekucji jest bardzo złudna. Wymaga ona dość dużego doświadczenia i staranności w przygotowaniu. Począwszy od rodzaju sznura i sposobu zawiązania pętli, której zacisk ma przebiegać płynnie, aż do wzięcia pod uwagę ciężaru ciała skazanego i długości liny, co ma wpływ na sposób uśmiercenia, to jest zerwanie rdzenia kręgowego lub uduszenie. Skrajnie makabryczne przypadki nieprofesjonalnego wykonania egzekucji przez powieszenie mogą doprowadzić do oderwania głowy od reszty ciała lub w innym przypadku do niezadziergnięcia się pętli, kiedy to osoba o stosunkowo niewielkiej wadze może zawisnąć na sznurze przez wiele godzin w cierpieniach.

Ścięcie głowy, inaczej zwane dekapitacją, polega na fizycznym oddzieleniu głowy od reszty ciała za pomocą specjalnego narzędzia – gilotyny lub narzędzi do rąbania – siekiery, miecza, maczety, noża. Uważa się, że dekapitacja wykonana poprawnie jest jedna z łagodniejszych metod uśmiercania, gdyż ofiara praktycznie nie czuje bólu. Dekapitacja prowadzi do śmierci mózgu w wyniku gwałtownie postępującego niedokrwienia. Śmierć mózgu następuje w ciągu 300 milisekund od oddzielenia głowy od ciała, co wiąże się z utratą całej wyższej aktywności nerwowej, w tym zdolności odczuwania bólu. Niektóre odruchy i skurcze mięśni twarzy mogą trwać przez kilka minut. Obecnie w 10 krajach świata prawo dopuszcza wykonanie egzekucji przez dekapitację, w tym Arabia Saudyjska i inne kraje opierające swój ustrój prawny na prawie szariatu. W przeszłości był to sposób wykonania wyroku śmierci przysługujący szlachetnie urodzonym. Taką śmiercią zginął święty Paweł czy król Francji Ludwik XVI. W Japonii przez kilka stuleci połączony z rytualnym seppuku był uważany za honorową śmierć, a w okresie Rewolucji Francuskiej ścięcie na gilotynie było uważane za litościwe i dość powszechnie stosowane. Dekapitacja odbywała się najczęściej publicznie. Obecnie, ze względu na rozczłonkowanie ciała i duży rozlew krwi, metoda ta uważana jest za makabryczną.

Ukamieniowanie – rodzaj kary śmierci, znany jako jedna z najstarszych jej form. Z Pisma Świętego wiadomo, że był stosowany w starożytności przez Żydów. Obecnie ukamieniowanie jest dopuszczalną formą egzekucji w niektórych krajach muzułmańskich najczęściej za popełnienie przestępstwa o charakterze seksualnym, przy czym poddani jej mogą być nie tylko gwałciciele, ale również zoofile, cudzołożnicy i homoseksualiści. Polega na obrzuceniu skazanego kamieniami przez grupę uczestniczącą w egzekucji. Grupowy charakter wykonania tej kary pozwala na uniknięcie indywidualnej odpowiedzialności spowodowania śmierci oraz zemsty ze strony osób najbliższych skazanemu. Jest wyrazem społecznego potępienia czynu popełnionego przez skazanego oraz samego skazanego. Obecnie ukamieniowanie pozostało w ustawodawstwie dziesięciu krajów na całym świecie, a w kilku innych nadal jest wykonywane zgodnie z prawem szariatu. Ten rodzaj egzekucji jest długotrwały i bardzo bolesny dla skazanego. Wiąże się nie tylko z publicznym poniżeniem, ale i czasem kilkugodzinnym bólem wywołanym obrażeniami powstałymi w wyniku wielokrotnych urazów, na wszystkich częściach ciała.

Krzesełko elektryczne. Urządzenie, za pomocą którego w niektórych stanach USA wykonuje się wyroki śmierci. Krzesełko elektryczne to wykonane najczęściej z drewna krzesełko o solidnej, ale i prostej konstrukcji, z podłokietnikami i wysokim oparciem, wyposażone w pasy do stabilnego zabezpieczenia i unieruchomienia skazanego. Ręce skazanego mocowane są do podłokietników i unieruchamiane, nogi przymocowane do nóg krzesełka razem ze specjalnymi klipsami przylegającymi do ciała na wysokości kostek. Skazany jest dodatkowo unieruchamiany przez przywiązanie pasem do krzesełka na wysokości klatki piersiowej. Do krzesełka przymocowany jest również specjalny kask, który zakłada się na głowę skazanego, a wcześniej unieruchamiana jest również jego głowa. Styki elektryczne są połączone z punktami mocowania kostek i kasku. Sprzęt zawiera transformator podwyższający napięcie. Podczas wykonywania egzekucji, bezpośrednio na głowę skazanego nakłada się gąbkę nasączoną solanką, która jest dobrym przewodnikiem prądu, a następnie na styki podawany jest przez 15 sekund prąd przemienny o napięciu rzędu 2500 V. W przypadku nieustania akcji serca skazanego, po kilku minutach czynność jest powtarzana. Krzesełko elektryczne zostało po raz pierwszy użyte w Stanach Zjednoczonych 6 sierpnia 1890 roku w więzieniu Auburn w stanie Nowy Jork. Zabójca William Kemmler stał się pierwszą osobą straconą w ten sposób. Później było również stosowane w latach 1924-1976 na Filipinach. Obecnie krzesełko elektryczne jest używane tylko w Stanach Zjednoczonych jako jedyne lub jedno z kilku rodzajów wykonania kary śmierci.

Zagazowanie, to metoda egzekucji polegająca na wykorzystaniu gazów trujących. Komorę gazową, w której dochodzi do wykonania kary stanowi najczęściej hermetyczne pomieszczenie lub specjalnie do tego celu zbudowana kapsuła, wyposażone w instalację pozwalającą na dostarczenie trującego gazu, a następnie jego usunięcie i neutralizację. Gazem trującym wykorzystywanym w tym procedurze jest zazwyczaj cyjanowodor. W chwili obecnej ta metoda wykonania egzekucji dopuszczalna jest w pięciu stanach USA. Jednak podobnie jak krzesełko elektryczne budzi ona wiele kontrowersji ze względu na silne odczucie bólu, jakiemu poddawany jest skazany. Ale obecnie trzy stany USA zatwierdziły nową odmianę tej metody, polegającą na zastąpieniu gazu trującego, gazem obojętnym, takim

jak azot lub hel. Metoda ta jest bardzo tania w realizacji ze względu na powszechny dostęp do azotu, ma bardzo szybkie działanie i jest praktycznie bezbolesna. W praktyce polega ona na niedotlenieniu mózgu, omdleniu, a po kilkudziesięciu minutach zatrzymaniu akcji serca. Doświadczenia przeprowadzone osobiście przez kongresmena Michaela Portillo oraz obserwacje uśmiercanych zwierząt laboratoryjnych, potwierdzają, że metoda ta jest całkowicie bezbolesna.

Śmiertelny zastrzyk. Metoda wykonywania egzekucji polegająca na dożylnym podaniu śmiertelnej dawki trucizny. Jest obecnie najpopularniejszą metodą wykonywania kary śmierci w USA – po przywróceniu najwyższego wymiaru kary w tym kraju w 1976 roku, ponad 85% egzekucji w całych Stanach Zjednoczonych przeprowadzono właśnie za pomocą śmiertelnego zastrzyku. Metoda ta jest obecnie stosowana również w Chinach. Wykonanie polega na tym, że skazany jest przypinany do łóżka przy pomocy pasów. Pracę serca monitoruje kardiomonitor. W ciele skazańca umieszcza się wenflon, który podłączony jest do pompy infuzyjnej. W momencie uruchomienia pompy skazany otrzymuje kolejno w odpowiednich odstępach czasu trzy środki: usypiający – zwykle tiopental sodu, który jest używany (w mniejszej dawce) do znieczulenia podczas standardowych operacji, zwiotczający mięśnie – najczęściej pawulon, który paraliżuje mięśnie oddechowe i zatrzymujący pracę serca – chlorek potasu. Śmierć następuje w okresie od 5 do 18 minut po rozpoczęciu egzekucji. Śmiertelny zastrzyk uważany jest za najbardziej humanitarną formę egzekucji spośród obecnie stosowanych na świecie. Przy prawidłowym wykonaniu również uważany jest za metodę bezbolesną. Problem z wykorzystaniem tej metody ma ścisły związek z jej wysokimi kosztami. Te zaś wynikają nie z kosztownych procedur czy technologii uzyskania i dostarczenia odpowiednich środków chemicznych, ale z niechęci zakładów farmaceutycznych w dostarczaniu takich środków. Firmy farmaceutyczne nie chcą być kojarzone jako dostawcy środków do zabijania.

Wyżej opisane są najczęściej obecnie stosowanymi metodami wykonania kary śmierci na świecie. Aby podkreślić ich humanitarny charakter, zasadnym jest wspomnieć o innych metodach egzekucji stosowanych w przeszłości takie jak na przykład: miażdżenie, rozszarpywanie i pożarcie przez zwierzęta, topienie, grillowanie, palowanie, rozrywanie, łamanie kołem, zagłodzenie, ugotowanie, spalenie na stosie, ukrzyżowanie, ćwiartowanie, powieszenie na haku, obdarcie ze skóry, pogrzebanie żywcem, biczowanie, pałowanie czy też bardziej wyrafinowane metody zabijania jak: poena cullei (kara worka), krwawy orzeł czy skafizm. Każda z tych metod miała na celu uśmiercenie skazanego przy jednoczesnym zadaniu cierpienia fizycznego i psychicznego. Nie rzadko stanowiła również swoiste widowisko dla społeczeństwa i przestrogę dla innych potencjalnych przestępców. Nie miała nic wspólnego z humanitaryzmem, a sposób wykonania kary miał odzwierciedlać cierpienia, jakie skazany zadał swojej ofierze oraz zastraszać innych.

Porównując metody stosowania kary śmierci w przeszłości z obecnie stosowanymi w postaci zastrzyku śmierci czy zagazowania, z całą pewnością aktualnie obowiązujące w cywilizowanych krajach metody jej wykonania, uznać można za humanitarne. Aby jeszcze bardziej podkreślić humanitaryzm obecnie stosowanych metod egzekucji, a w szczególności opisanych wcześniej metod śmiertelnego zastrzyku i zagazowania, warto przyj-

rzyć się aktualnie aprobowanym przez społeczność międzynarodową metodom legalnego uśmiercania, to jest aborcji i eutanazji.

Ale warto przy tej okazji wspomnieć również słowa senatora Michaela Portillo: *dla lobby opowiadającego się za karą śmierci stosowanie bezbolesnej metody egzekucji jest nie-ludzkie wobec ofiary zbrodni popełnionej przez skazanego*⁷.

Aborcja i eutanazja

Mimo, iż w przypadku aborcji, istnieją rozbieżności, co do momentu uznania człowieczeństwa przez nowy byt, to jednak w świetle wiedzy medycznej obecnie nie jest podważana zdolność dziecka do odczuwania bólu przed urodzeniem. Jak wynika z literatury przedmiotu, już w siódmym tygodniu ciąży powstaje synapsa i rozpoczyna się tworzenie kory mózgowej dziecka. Najwcześniejszy etap rozwoju płodu, kiedy zaczyna odczuwać ból i reagować na niego, to 8-10 tydzień ciąży, kiedy płód tworzy sieć neuronową niezbędną do dojrzałego odczuwania. Dojrzałe odczuwanie bólu przez płód występuje do 12-18 tygodnia i wtedy jest on w stanie doświadczać bólu w taki sam sposób, w jaki doświadczają go ludzie po urodzeniu. Płód zaczyna reagować na ból. Jest to bardzo ważne, przede wszystkim, dlatego, że wielu nawet doświadczonych lekarzy nie potrafi precyzyjnie oszacować rozwoju płodu przed 18 tygodniem ciąży. A w tym właśnie czasie struktura mózgu staje się w pełni ukształtowana, co jest niezbędne do odczuwania bólu. Do 20 tygodnia po zapłodnieniu płód może już przeżyć bez poważnych konsekwencji i problemów medycznych. Między 22, a 24 tygodniem po zapłodnieniu tworzą się obszary projekcyjne kory mózgowej, a sam mózg dalej rozwija się w czasie nie tylko do chwili rozwiązania, ale aż do 25 roku życia⁸. Tak twierdzi profesor nadzwyczajny neurobiologii i anatomii na Uniwersytecie Medycznym Utah w Salt Lake City (USA) Maureen Condic oraz wiele innych autorytetów świata medycyny. Wynika z tego, że dziecko nienarodzone stosunkowo wcześniej może odczuwać ból w sposób taki, jak dorosły człowiek. Dziecko takie jest zdolne przeżyć poza organizmem matki i się prawidłowo rozwijać, a jednak w wielu krajach, w tym również krajach europejskich, istnieje możliwość jego usunięcia w świetle obowiązującego prawa.

Przyjrzyjmy się zatem jak wygląda aborcja. Metod przerwania ciąży jest kilka, a jedną z nich doskonale opisuje niewątpliwy autorytet w tym zakresie dr Anthony Levatino, który w latach 1981-85 dokonał 1200 aborcji, w tym ponad 100 w drugim trymestrze ciąży, nawet, gdy płody miały już pół roczku. *Zeznał On w tej sprawie przed Kongresem USA jako gorący przeciwnik aborcji. Po znacznym rozszerzeniu ścian szyjki macicy i ściągnięciu płynu owodniowego, w którym pływa płód, bierzesz do rąk stalowe kleszcze. Mają one ok. 30 cm długości, a kończą się 5-centymetrowymi szczękami z rzędami ostrych zębów. Służą do chwytania i miażdżenia tkanek. Aborcję w drugim trymestrze robi się na ślepo. Dziecko*

⁷ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/7183957.stm, [dostęp: 7.06.2021].

⁸ <http://www.theglobaldispatch.com/abortion-case-dr-maureen-condic-testifies-unborn-babies-feel-pain-adding-that-ignoring-this-is-barbaric-11825/>, [dostęp: 14.04.2021].

może być w każdym położeniu w każdym miejscu macicy. Sięgasz więc w głąb i łapiesz wszystko, co się da. (...) Gdy coś złapiesz, zgniatasz to szczypcami i z całej siły ciągniesz. Naprawdę mocno. Czujesz, że coś w środku puszcza, – a na zewnątrz pojawia się całkowicie już ukształtowana nóżka o długości ok. 15 cm. Wtedy znów sięgasz kleszczami do środka. Znów ciągniesz ze wszystkich sił. Wyciągasz podobnej długości rączkę. Sięgasz kolejny raz i kolejny... Wyciągasz kręgosłup, jelita, serce i płuca. Ale najtrudniejszą częścią aborcji w drugim trymestrze jest wydobyć główki dziecka, która w tym wieku jest wielkości dużej śliwki i na tym etapie pływa już swobodnie po macicy. Sięgniesz jej, gdy włożysz do środka całe kleszcze. A pewność, że złapałeś już główkę masz, gdy kleszcze coś skruszą, a na zewnątrz wypłynie biaława galaretka. To mózg dziecka. Teraz możesz już sięgać po resztki czaszki. Często wychodzi malutka twarzyczka, która patrzy na ciebie szklanymi oczkami⁹.

Powyższy przypis nie ma na celu krytyki zasadności czy też legalności dokonywanych aborcji, a jedynie porównania tego zabiegu, polegającego na odebraniu życia istocie ludzkiej, w pełni odczuwającej ból, z dopuszczalnymi formami egzekucji. Analiza powyższego skłania do wniosku, iż aborcja może być porównywana do najokrutniejszych sposobów wykonania kary śmierci polegających na miażdżeniu członków i rozrywaniu ciała. Oczywiście dr Anthony Levatino opisał jeden ze sposobów przerwania ciąży. Istnieją też i inne, mniej drastyczne metody, jednak i w ich przypadku trudno mówić o humanitarnym postępowaniu z dzieckiem nienarodzonym, a z całą pewnością nie jest to postępowanie bardziej humanitarne niż w przypadku stosowania niektórych wcześniej opisanych sposobów egzekucji. Trudno również odnieść się tu do zagadnienia winy, kary czy sprawiedliwości porównując jako podmiot czynności dziecko nienarodzone i zbrodniarza nie-rokującego na resocjalizację.

Warto w tym miejscu przytoczyć stanowisko Amnesty International i Unii Europejskiej w kwestii aborcji. 28 września 2020 roku, na oficjalnych stronach internetowych Amnesty International zostało opublikowane „zrewidowane stanowisko w sprawie aborcji”¹⁰, gdzie przeczytać możemy: *Dostęp do bezpiecznej aborcji jest nieodłącznym komponentem sprawiedliwego i równego społeczeństwa, jest również niezbędny, by móc mówić o realizacji pełni praw człowieka... Zrewidowane stanowisko uznaje aborcję, dokonaną w sposób respektujący prawa człowieka, autonomię oraz godność jednostki za prawo każdej osoby, która może zająć w ciążę. Amnesty International wzywa także do zapewnienia powszechnego dostępu do bezpiecznej aborcji i związanej z nią niezbędnej opieki oraz informacji, jak również do jej pełnej dekryminalizacji*¹¹. Dalej we wspomnianej publikacji można przeczytać, że Amnesty International *Potwierdza, zgodnie z prawem międzynarodowym, że ochrona praw człowieka rozpoczyna się w chwili urodzenia*¹² i wzywa do liberalizacji prawa w tym zakresie. Oznacza to, że wspomniana organizacja broniąca praw człowieka, w tym

⁹ <https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/tak-wyglada-aborcja-w-drugim-trymestrze-ciazy-opisuje-lekarz-za-usa/6dlf6m0>, [dostęp: 14.04.2021].

¹⁰ <https://amnesty.org.pl/zrewidowane-stanowisko-ai-w-sprawie-aborcji/>, [dostęp: 15.04.2021].

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

prawa do życia, nie uwzględnia żadnych praw dzieci nienarodzonych nawet w bardzo zaawansowanym okresie ciąży.

Podobne stanowisko prezentuje również Unia Europejska. 24 czerwca 2021 roku europosłowie głosowali nad tzw. Raportem Maticá uznając większością 378 głosów „za”, do 255 „przeciw”, przerwanie ciąży za jedno z podstawowych praw człowieka. Zgodnie ze wspomnianym dokumentem, legalna aborcja powinna być dostępna we wszystkich państwach Unii Europejskiej¹³. Biorąc pod uwagę takie stanowisko, z którym trudno zgodzić się przy obecnym stanie wiedzy medycznej i prawnej, ale również ze względów moralnych, zasadnym jest porównanie aktualnie stosowanych metod wykonywania aborcji ze współcześnie stosowanymi sposobami realizacji egzekucji osób skazanych na karę śmierci.

Eutanazja to kolejny, w wielu krajach dopuszczalny, sposób pozbawienia życia człowieka. Co do zasady powinna ona się ograniczać do skrócenia życia osoby nieuleczalnie chorej i cierpiącej, jednak obecne prawodawstwo niektórych krajów znacznie rozszerzyło definicje tego pojęcia i zmierza do dalszej liberalizacji prawa w tym zakresie. W Belgii jej wykonanie jest dopuszczalne w każdym wieku, a w Holandii można ją przeprowadzić wobec dzieci powyżej 12 roku życia. W chwili obecnej, w niektórych krajach, z eutanazji mogą skorzystać osoby znudzone życiem, a wobec osób chorych psychicznie, nawet nie cierpiących fizycznie, decyzję o zastosowaniu eutanazji mogą podjąć osoby trzecie. W Szwajcarii organizacja *Dignitas walczy o prawo do śmierci na życzenie. Za kilka tysięcy euro w prywatnej klinice, można tam umrzeć bez względu na to, co sądzi o tym rodzina czy lekarze*¹⁴. Metoda uśmiercania w przypadku eutanazji może być różna. Jednak najczęściej jest ona zbliżona do metody śmiertelnego zastrzyku stosowanej w przypadku egzekucji. Pacjentowi za pośrednictwem wenflonu podawane są kolejno środki usypiające, przeciwbólowe i wstrzymujące pracę serca. W praktyce tak przeprowadzona procedura eutanazji, szczególnie wobec osób, które same nie były w stanie o niej decydować, niczym nie różni się od śmiertelnego zastrzyku w przypadku wykonania kary śmierci. Jeżeli zatem eutanazja jest aktem humanitaryzmu, to można również przyjąć, że egzekucja wykonana zbliżonymi metodami jest humanitarną.

Podsumowanie

Zagadnienie kary śmierci zawsze wywoływało gorące dyskusje między jej zwolennikami, przeciwnikami i wydawałoby się, że wszelkie argumenty *za* lub *przeciw* zostały już wyczerpująco omówione. Głębsza analiza tego zagadnienia nasuwa jednak wniosek, iż w publicznej debacie brakuje racjonalnych argumentów, a w szczególności argumentów opartych na ogólnej teorii prawa, teorii prawa karnego oraz dostępnych wynikach niezależnych badań. Dominują oceny emocjonalne obarczone oczywistymi błędami w argu-

¹³ <https://kobieta.onet.pl/wiadomosci/parlament-europejski-uznal-aborcje-za-prawo-czlowieka/wmt0k26>, [dostęp: 24.04.2021].

¹⁴ <https://ktociewyleczy.pl/wiedza/leczenie/prawa-pacjenta/3789-smierc-na-zyczenie>, [dostęp: 24.04.2021].

mentacji, na które powołują się obie strony dyskursu. Nie rzadko też powtarzane są w sposób dogmatyczny opinie niepotwierdzone lub mówiąc wprost nieprawdziwe.

Samo wykonane już orzeczonej kary śmierci nie musi być mniej humanitarne niż w przypadku innych, prawnie dopuszczalnych sposobach odbierania ludzkiego życia. Chodzi tu głównie o eutanazję, gdzie metoda wykonania egzekucji za pomocą śmiertelnego zastrzyku, w praktyce niczym się nie różni od najczęściej stosowanych metod dopuszczalnej eutanazji. Trudno natomiast porównywać metodę egzekucji w komorze gazowej za pomocą azotu lub helu z niektórymi metodami aborcji, która może być porównana z najbardziej bolesnymi średniowiecznymi metodami uśmiercania połączonymi z karami mutacyjnymi. Niektórzy przeciwnicy kary śmierci wskazują na przymus poddania się tej karze, co przysparza cierpienia skazanemu i czyni ją nieludzką. Argument ten jest zupełnie nie do przyjęcia dla każdego, kto ma do czynienia z prawem karnym, gdyż każda kara wiąże się z przymusem, na tym polega sens kary, a cierpienie jest odczuciem bardzo indywidualnym. Czasem pozornie mało dotkliwa kara może powodować u skazanego ogromne cierpienie, ale może być również dokładnie odwrotnie.

Jednak przestrzeganie uregulowań prawnych i sam sposób wykonywania kary śmierci nie są jedynymi kryterium klasyfikującym rozważaną karę śmierci, jako humanitarną. Na jakość jej „człowieczeństwa” niewątpliwie wpływają: wystarczalność podstaw niezbędnych do wymierzenia takiej nieuchronnej kary; kompletność zebranych dowodów, w całości wskazująca na winę oskarżonego; brak faktycznego błędu w ustalaniu winy oskarżonego. To właśnie te czynniki przesądzają o tym czy kara śmierci jest humanitarną, gdyż wykluczają one pomyłkę co do sprawcy czynu czy też okoliczności jego popełnienia. Jednak ich zachowanie może stanowić wykonanie kary głównej humanitarną.

Bibliografia

- Bosek L., Safjan M., *Konstytucja RP. Komentarz*, wyd. 1, tom 1, rok: Warszawa 2016.
Cieślak M., *Problem kary śmierci*, Państwo i Prawo 1966, nr 12.
Gurgul J., *Spór o karę śmierci*, Państwo i Prawo 1982, nr 10.
Jasiński J., *Kara śmierci w aspekcie prawnym i moralnym*, Więź 1979, nr 10.
Kuczma P., *Prawna ochrona życia – prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Warszawa 2002.
Świdziński J., *Kara śmierci. W obronie życia ludzkiego*, Warszawa 2009.
Tokarczyk R. A., *Prawa narodzin, życia i śmierci*, Kraków 1997.

Źródła internetowe:

- Law Review: Junk Mental Health Science and the Texas Death Penalty Tryb dostępu:
<https://deathpenaltyinfo.org/news/past/17/2018>.
M. Mierzwa, K. Niewęgłowski, *Trend abolicjonistyczny w polskim prawie karnym w XX w.*,
Pobrane z czasopisma Studenckie Zeszyty Naukowe, <http://szn.umcs.pl>.

Odstraszący efekt kary śmierci – przegląd badań, Raport przygotowany dla Fundacji Ius et Lex, <http://jacekczabanski.pl/?p=179>.

Resolution 1984/50, Garantien zum Schutz der Rechte von Personen, denen die Todesstrafe droht, <https://www.un.org/depts/german/wiso/e-res-1984-50.pdf>.

Rozwój kary śmierci w Stanach Zjednoczonych / literaturoznawca.

Magazyn „Historioscope” // <https://uctopuockon-pyc.livejournal.com/437487.html>.

Terytorium kary śmierci. Jak to się dzieje na Białorusi, <http://spring96.org/ru/news/85246>.

The establishment of the Council of Europe,

<https://webgate.ec.europa.eu/sr/news/establishment-council-europe>.

Strony internetowe:

<https://amnesty.org.pl/zrewidowane- stanowisko-ai-w-sprawie-aborcji/>.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/7183957.stm.

<https://www.fakt.pl/wydarzenia/polska/tak-wyglada-aborcja-w-drugim-trymestrze-ciazy-opisuje-lekarz-z-usa/6dlf6m0>.

<http://www.theglobaldispatch.com/abortion-case-dr-maureen-condic-testifies-unborn-babies-feel-pain-adding-that-ignoring-this-is-barbaric-11825>.

<https://kobieta.onet.pl/wiadomosci/parlament-europejski-uznal-aborcje-za-prawo-czlowieka/wmt0k26>.

<https://ktociewyleczy.pl/wiedza/leczenie/prawa-pacjenta/3789-smierc-na-zyczenie>.

Wykaz aktów prawnych:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku, Dz.U. z 1997r. nr 78, poz. 483 ze zm.

Konwencja Genewska z dnia 27 lipca 1929 roku, Dz.U. z 1932 r. Nr 103, poz. 866.

Konwencja Genewska z dnia 12 sierpnia 1949 roku, Dz.U.1956.38.171 ze zm.

Europejska konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 roku, Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

Konwencja ONZ z dnia 9 grudnia 1948 roku w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, Dz.U. 1952.36.325.

Traktat o Unii Europejskiej z dnia 11 grudnia 1991 roku, Dz.U.2004.90.864/30.

Europejskie reguły więzienne (Zalecenie nr R(87) 3 dla państw członkowskich Rady Europy przyjęte przez jej Komitet Ministrów dnia 12 lutego 1987 roku podczas 404 posiedzenia Delegatów Ministrów.

Karta Narodów Zjednoczonych z dnia 26 czerwca 1945 roku, Dz.U.1947.23.90.

Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej z dnia 7 marca 1966 roku.

Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z dnia 10 grudnia 1948 roku.

Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966 roku, Dz.U. z 1977 r. nr 38, poz. 167 ze zm.

Jan Doroszczak

Egzekucja, a humanitarne jej wykonanie

Artykuł przedstawia aktualnie stosowane metody wykonywania kary głównej i ich porównanie z innymi, prawnie i społecznie akceptowanymi sposobami odbierania życia, jakimi są aborcja i dopuszczalna eutanazja. Artykuł rozpoczyna się od przedstawienia uregulowań prawa międzynarodowego w zakresie możliwości stosowania kary śmierci w krajowych systemach prawnych. W drugiej części scharakteryzowane zostały najbardziej popularne w obecnej dobie metody egzekucji. Dalej autor omawia metody stosowane obecnie podczas zabiegów aborcyjnych i w dozwolonej eutanazji oraz porównuje je z wybranymi metodami wykonywanych egzekucji. W podsumowaniu autor potwierdza obydwie ze swoich hipotez:

- 1) niektóre ze sposobów wykonania egzekucji można uznać za humanitarne;
- 2) niektóre z obecnie stosowanych metod wykonania egzekucji nie są mniej humanitarne niż metody stosowane w aborcji i dozwolonej eutanazji.

Słowa kluczowe: kara śmierci, kara główna, aborcja, eutanazja.

Death penalty and its humane execution

The article presents currently used methods of executing capital punishment in comparison to other legally and socially accepted life deprivation methods such as abortion or euthanasia which are permissible under international law, or under domestic law provisions. The article begins with presenting international law regulations in the area of possibilities of death penalty use in domestic legal systems. The second part of the article concentrates on characterising most commonly used methods of execution. Next, the author goes to description of different types of abortion and permissible euthanasia procedures and compares them to chosen death penalty execution methods. In the conclusion part the author proves both of his hypotheses:

- 1) Some execution methods may be considered humane ones.
- 2) Some of currently used methods of executing are not less humane than abortion and permissible euthanasia procedures.

Keywords: death penalty, capital punishment, abortion, euthanasia.

Translated by Jan Doroszczak